

Батьківський авторитет

Виховання у сім'ї ґрунтується передусім на авторитеті батьків, оскільки для дитини перших років життя зміст їх авторитету, за словами А. Макаренка, полягає в тому, що він не вимагає ніяких доказів, приймається нею як безсумнівна гідність старшого, як його сила і цінність.

Оскільки виховання є головною сферою діяльності старших поколінь, от до батьків обставини життя ставлять досить вагомі соціально-психологічні і педагогічні вимоги. Наведемо деякі з них: почуття високої відповідальності перед людьми за виховання дітей в ім'я майбутнього; фізичне здоров'я батьків, що має забезпечити народження потомства і створити достойні умови для розвитку і виховання дітей; генетична грамотність; достатня психолог-педагогічна культура; любов до дітей; володіння справжнім авторитетом; знання секретів народної педагогіки у вихованні дітей; створення в сім'ї умов для всебічного розвитку с особистості; здатність формувати у сім'ї культ Матері і Батька; добре розвинені почуття материнства. [5, 384]

Авторитет (лат. *autoritas* — влада) – це відмінні особливості окремої особи, групи чи організації, завдяки яким вони заслуговують на довіру і можуть завдяки цьому здійснювати вплив на погляди і поведінку інших людей в будь-якій галузі життя. Переваги авторитетних для дитини батьків ґрунтуються на їхніх знаннях, уміннях, досвіді, зрілості, а не на зверхності або поблажливості. Справжній батьківський авторитет виростає на любові до дітей. Будучи оточеною цією любов'ю, дитина відчуває довіру, повагу авторитетного дорослого, потребу в спілкуванні з ним; живе з упевненістю, що він завжди за необхідності опікатиме і захищатиме її. Батьківська любов супроводжує людину все життя, вона є джерелом і гарантом її емоційної рівноваги і духовного здоров'я.[5, 385]

Авторитет, у тому числі й батьківський, формується й існує для дитини поза її суб'єктивною волею. Він є незалежною від інтелектуальних процесів, часто неусвідомленою оцінкою своїх батьків. Психологічний механізм цієї оцінки є дуже складним, підвладним багатьом чинникам. Спрощено його можна уявити як процес усвідомлення дитиною значущості батьків у її житті, їхньої високої людської, іноді ділової репутації, життєвої надійності, доброти, готовності завжди й у всьому бути поруч. Щоб не думали і не стверджували на цю тему батьки, про їх авторитетність в очах дитини можна судити на підставі її ставлення до батьківських слів, поведінки, вчинків. Справжнього авторитету неможливо підмінити нічим, хоч нерідко педагогічне неграмотні, морально нерозвинені, байдужі до своїх дітей батьки нав'язують форми взаємодії, які свідчать про імітацію, підміну авторитету.

А.С. Макаренко приділяв значну увагу місцю і ролі батьківського авторитету в сімейному вихованні дітей. Адже діти ще не мають достатнього соціального досвіду, відбувається активний процес його успадкування.[6]

Найпоширенішими, за спостереженнями А. Макаренка, є такі типи підміни батьківського авторитету:

— авторитет придушення. Основою його є боязнь дитини своїх батьків, причиною якої є покарання за будь-яку провину, що сковує, паралізує її волю, породжує невпевненість, занижує самооцінку. Цей вид батьківського псевдоавторитету А. Макаренко вважав найнебезпечнішим;

— авторитет відстані. Сутністю його є намагання батьків бути якомога далі від дітей, менше спілкуватися з ними, уникати виявів ніжності, любові, уваги. Головне для них — зовнішні вияви поваги з боку дітей (звертання до батьків на «Ви», тон розмови тощо);

— авторитет чванства. Намагаючись компенсувати відсутність справжнього авторитету, батьки постійно хизуються перед дітьми своїми «заслугами», розраховуючи на їх повагу до себе. Будучи переконаними у своїй правоті, вони не припускають, що їхні рішення та оцінки можуть бути піддані сумніву, обговоренню. Традиційним для них є твердження: «Я краще знаю, що тобі потрібно!»;

— авторитет педантизму. Основою його є тотальний контроль за поведінкою дітей, організація їх на педантичне виконання всіх вимог і обов'язків, суворе дотримання режиму;

— авторитет резонерства (франц. *raisonneur* — людина, яка повчає). Схильні до резонерства батьки постійно повчають своїх дітей, перетворюючи спілкування з ними на тривалі й нудні нотації, що часто збуджує у дітей внутрішній спротив;

— авторитет любові. Не маючи справжнього авторитету, батьки вимагають від дитини слухняності як доказу своєї любові, спекулюють на їхніх почуттях («Якщо любиш маму, то ...»). Самі вони теж наголошують на своїй любові, вимагаючи від дитини слухняності («Якщо хочеш, щоб я тебе любила, то ...»);

— авторитет підкупу. Вимагаючи бажаної поведінки дитини, батьки обіцяють їй за те різноманітні матеріальні блага, поступки тощо. Така практика є особливо цинічною, аморальною;

— авторитет доброти. Такій моделі взаємодії властиві намагання батьків наголошувати на своєму винятково доброму ставленні до дитини, у всьому потакати їй, що породжує відчуття вседозволеності. Як правило, так діє один із дорослих, намагаючись вигідно постати в очах дитини, на відміну від іншого;

— авторитет дружби. Рівноправне спілкування, своєрідне панібратство, часто породжує грубощі в спілкуванні, зневажливе ставлення дітей до батьків, а також інших дорослих. Усе це не має нічого спільного із щирим ставленням, справжньою дружбою, взаємоповагою батьків і дітей.[6]

Батьки, які по-справжньому люблять дітей, усвідомлюють свою місію, намагаються здобути визнання в очах дитини своєю мудрістю, людськими чеснотами, зацікавленим, добрим, обґрунтовано вимогливим ставленням до неї, до себе, інших людей. Важливо, щоб дитина, спостерігаючи за своїми батьками, сама високо оцінила їх, виявила прагнення бути подібною на них.

Консультація для батьків

Покарання: "за" і "проти"

Готових рецептів та моделей виховання не існує. Але прислухатися час від часу до порад фахівців варто. Адже у вихованні дітей батьки нерідко припускаються грубих помилок, яких могло б і не бути, якби дорослі мали за звичку переглядати спеціальну науково-методичну літературу, відвідувати консультації в педагогів та психологів.

Насамперед, повірте в унікальність та неповторність своєї дитини. Вона не є точною копією вас самих. Тож не варто вимагати від сина чи доньки реалізації вашої життєвої програми та досягнення ваших цілей. Надайте дитині право прожити своє життя так, як прагне саме вона.

Приймайте дитину такою, якою вона є: з усіма недоліками, слабостями й достоїнствами. Спирайтеся на сильні сторони її особистості.

Не соромтеся демонструвати дитині свою любов. Нехай вона зрозуміє, що ви любитимете її за будь-яких обставин.

Не бійтеся "залюбити" малюка: беріть його на коліна, дивіться в очі, обнімайте і цілуйте дитину (звичайно, якщо вона сама того бажає). Проте пильнуйте, щоб ваша любов не перетворилася на вседозволеність та бездоглядність. Установіть чіткі межі й заборони (бажано, щоб їх було небагато) і суворо дотримуйтеся їх. Але в цих межах дайте дитині можливість діяти вільно.

Покарання: "за" і "проти"

Не поспішайте покарати. Намагайтеся впливати на дитину проханнями (які, звичайно, відповідають її вікові та можливостям). Це найефективніший спосіб щось пояснити.

Вдаватися до покарань варто лише в крайньому разі. Покарання має відповідати вчинку, і дитина повинна розуміти, за що її карають. Надмірне покарання може негативно позначитися на психічному та фізичному здоров'ї дитини. Тож перш ніж вдаватися до такої виховної міри впливу, зважте сто разів усі за та проти. Частіше використовуйте ласку як засіб виховного впливу та заохочення, ніж покарання та осуд.

Зробити правильний вибір вам допоможе ця пам'ятка.

Покарання — серйозний замах на фізичне та психічне здоров'я дитини.

Навіть якщо дитина завинила, не забирайте в неї подарунків, які вона перед тим отримала. Не залишайте її без похвали чи винагороди, що вона їх заслужила вже після того, як завинила.

Не карайте дитину із запізненням. Краще вже не карати зовсім, адже запізніле покарання не дає малюкові змоги виправитися.

Не нагадуйте дитині про її "старі гріхи". Не заважайте їй "починати життя спочатку". Покараний — вибачений. Інцидент вичерпано!

Незалежно від ступеня провини та повноти усвідомлення дитиною своєї помилки, вона не повинна сприймати покарання як свідчення переваги вашої сили над її слабкістю, як приниження її гідності.

Дитина має боятися не покарання, а того, що вас засмутить її вчинок, вашого розпачу через необхідність вдаватися до такого виховного заходу.

Шведську дитячу письменницю Астрід Ліндгрєн завжди непокоїло жорстоке ставлення батьків до своїх дітей. "Скільки дітей отримали свої перші уроки насильства від тих, кого любили, — від власних батьків — і потім понесли цю "мудрість" далі, передаючи її з покоління в покоління!" — писала письменниця. На підтвердження того, що покарання — надзвичайно важкий іспит для дитини, Астрід Ліндгрєн розповіла досить повчальну історію, почуту від однієї жінки.

"Колись люди вважали, що виховання без різки неможливе. Сама жінка в це не дуже й вірила. Проте одного разу її маленький син добряче завинив. І їй тоді здалося, що він заслуговує на покарання. Жінка наказала хлоп'яті піти й самому зірвати різку. Той пішов і його довго не було. Нарешті він повернувся весь у сльозах і сказав: "Різки я не знайшов, але ось тобі камінь, який ти можеш у мене кинути". Мати розплакалася, бо раптом побачила всю ситуацію очима дитини. Хлопчик, мабуть, розмірковував: "Якщо мати хоче зробити мені боляче, для цього підійде й звичайний камінь". Жінка поклала той камінець на кухонну полицку, де він і лишався багато років по тому як вічне нагадування про обіцянку, яку дала тоді жінка сама собі: "Жодного насильства!"

Так, дорослі мають забути про насильство щодо дітей. Жорстокі методи виховання принижують особисту гідність малих, призводять до серйозних психологічних стресів. А сучасному малюкові і так доводиться жити в умовах підвищеного стресу. Батьки зазвичай не зважають на відмінність між тим, як вони сприймають світ, та як його сприймає дитина. Вони практично пригнічують її зайвою інформацією та непосильними для неї емоційними і фізичними навантаженнями. Усе це не минає для дитини безслідно: в сучасних малят з'являються такі "дорослі" захворювання, як безсоння, виразка, коліт, мігрень. Є над чим замислитися, чи не так?

Причиною неадекватної поведінки дитини, психічних розладів можуть стати навіть щоденні побутові розмови батьків з малюком. Адже більшість дорослих часто зовсім не зважає на дрібні зауваження та вирази, які зазвичай використовують у своєму мовленні, спілкуючись з дитиною. А саме ці "дрібниці" інколи дуже сильно впливають на дитину і здатні сформувати в неї стійкий негативізм щодо батьків.